

تأملی در مقررات بهداشتی بین‌المللی (۲۰۰۵) با تأکید بر شیوع ویروس کرونا^۱ (مقاله علمی-پژوهشی)

آرامش شهبازی*

چکیده

ویروس کرونا در ژانویه ۲۰۲۰ با سرعتی حیرت‌آور مرزهای ملی چین را درنوردید و در مدت شش ماه بخش گسترده‌ای از جهان را آلوده ساخت. در واقع، شیوع بیماری‌های مسری و فراگیر در جهان بی‌سابقه نیست، با این حال، بشر معاصر، کمتر در خاطر دارد که چنین هراس‌آلود و مضطرب، اقتصاد، صنعت، توریسم، سیاست، ورزش و حتی امور روزمره را متأثر از رخدادی جهانی تعطیل کرده و مغلوب ویروسی ناشناخته شده باشد. متعاقب کرونا، گرچه برای مدتی چرخه مرسوم زندگی بشر از حرکت ثناب‌آلود و افسارگسیخته‌اش بازماند، ضرورت بازاندیشی در مقولات مهمی چون سلامت و بهداشت عمومی، همکاری و همبستگی در مقابله با پیامدهای ناگوار ناشی از آن را به بشر گوشزد کرد. این مقاله درصدد است تا با تمرکز بر شیوع کرونا، به تحلیل حقوقی مقررات بهداشتی بین‌المللی (۲۰۰۵) مصوب سازمان جهانی بهداشت و جایگاه آن در نظام بین‌المللی حقوق بشر بپردازد. بی‌تردید، حقوق بین‌الملل، مگر در پرتو ائتلافی جهانی در مقابله با این قسم از بحران‌های بین‌المللی نخواهد توانست از ورطه‌های هولناکی چون شیوع کرونا، به سلامت بگذرد.

کلیدواژگان:

ویروس کرونا، سازمان جهانی بهداشت، مقررات بهداشتی بین‌المللی، اصل حسن نیت و همکاری.

۱. این مقاله به سفارش «مرکز ملی تحقیقات حقوق سلامت» نگارش یافته است.
* دانشیار، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه علامه طباطبائی.

مقدمه

متعاقب سوانح، حوادث و وقایع بین‌المللی، حقوق بین‌الملل حاکم بر موضوع و طبیعتاً نقاط تاریک یا خاکستری آن بیشتر در کانون توجه و تأمل قرار می‌گیرد. شیوع ویروس کرونا در کشورهای مختلف نیز از آن دسته موضوعاتی است که امکان دارد این پرسش تلخ و گزنده را مطرح کند که آیا حقوق بین‌الملل قادر است با تشکیلات و ساختار نسبتاً مفصل و فراگیر خود، با توجه به تورم هنجاری قواعد و مقررات درهم‌تنیده بین‌المللی در زمینه بهداشت جهانی و با اتکا به لزوم تبعیت دولت‌ها و سازمان‌های بین‌المللی از هنجارهای بین‌المللی، به مقابله با ویروس کرونا برود؟ پاسخ به این پرسش مستلزم ورود به بنیادهای سازنده حقوق بین‌الملل، غایت، هدف و امکانات و ظرفیت‌های آن است و موضوع بحث حاضر نیست. با این حال، این نوشتار در صدد است تا از رهگذر تبیین تعهدات دولت‌ها در صحنه بین‌المللی نسبت به شیوع بیماری‌هایی که به‌ویژه از منظر سازمان جهانی بهداشت با عنوان دغدغه‌ای جهانی و وضعیت اضطراری مورد شناسایی قرار می‌گیرند، به جایگاه اصل حسن نیت و همکاری در پیشبرد دغدغه‌های جهانی تأکید کند؛ اصولی که حقوق بین‌الملل معاصر، بدون آن محکوم به زوال است.

ویروس کرونا، اخیراً برای اولین بار در ووهان چین شیوع پیدا کرد و با توجه به میزان شیوع سریع و مرگبار آن، در کانون توجه جامعه بین‌المللی قرار گرفت و طبیعتاً مباحث حقوقی بین‌المللی آن نیز، به‌ویژه از منظر حقوق بین‌الملل بشر، محل بحث و نظر است. سازمان جهانی بهداشت، به طور روزانه در حال انتشار گزارش‌هایی در زمینه میزان شیوع و گسترش این ویروس در سطح جهان است و به لطف شبکه‌های اجتماعی، رونق بیش‌ازپیش شبکه کاربران اینترنتی و دسترسی قابل ملاحظه مردم جهان به فضای سایبری، اخبار و اطلاعات مرتبط به سرعت در دسترس عموم قرار می‌گیرد. با این حال، نه تنها همچنان در زمینه خاستگاه ویروس، نسبت آن با سارس و سایر بیماری‌های مسری و واگیردار قبلی، اتفاق نظر موجود نیست، بلکه در نحوه مواجهه مقررات بهداشتی بین‌المللی و کارایی آن در مقابله با کرونا ابهاماتی جدی مطرح است که ذیلاً مورد توجه قرار می‌گیرد.

۱. جایگاه مقررات بهداشتی بین‌المللی در نظام حقوق بین‌الملل

تدوین و اجرای مقررات بهداشتی بین‌المللی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. این مجموعه مقررات، نه تنها با سلامت و بهداشت عمومی و حق بر سلامتی^۱ مرتبط است، با حق بر سالم بودن^۲ نیز ارتباط تنگاتنگی دارد و از این منظر، به مجموعه‌ای از عوامل، شرایط، سازوکارها و ساختاری اشاره دارد که انسان به ماهو انسان از رهگذر آن در شرایط جسمی و روحی سالمی به سر می‌برد. با این حال، همواره در حقوق بین‌الملل، مسئله تفکیک میان وجود قاعده حقوقی از اعمال و اجرای آن، موضوعی جدی است و گاهی از آن به پاشنه آشیل حقوق بین‌الملل یاد می‌شود. از این منظر، تورم هنجاری، وصف گریزناپذیر بسیاری از رژیم‌های حقوقی بین‌المللی است که هنوز سازوکار و تشکیلات منسجم یا ضمانت اجرای کارآمدی برای آن تعبیه نشده و لاجرم، فاقد وصف کارایی است و بلااثر تلقی می‌شوند. این موضوع، به‌ویژه در رژیم‌هایی که با حیات انسان پیوند و سنخیت بیشتری دارند و از قضا با مقاومت بیشتر دولت‌ها در اجرا مواجه‌اند، مسئله‌برانگیزتر است؛ چراکه منصرف از قواعد و مقررات متنوع و متعدد، عدم الزام حقوقی دولت‌ها به رعایت تعهدات موضوعه، مفری برای گریز و عدم متابعت فراهم می‌کند و بی‌شک، با به مخاطره افتادن هنجارها، به استناد تکیه بر منفعت یا مصلحت ملی، حق حیات، به عنوان مبنای سایر حق‌های بشری قویاً به مخاطره می‌افتد.

منصرف از اساسنامه سازمان جهانی بهداشت که برای کلیه دولت‌های عضو، الزام حقوقی به همراه دارد، یکی از مهم‌ترین اسناد قابل توجه به‌ویژه در زمینه شیوع بیماری‌هایی که سلامت عمومی را به مخاطره می‌افکند، مقررات بهداشتی بین‌المللی مصوب سال ۲۰۰۵ (زین پس مقررات) است که در مقدمه سند به آن، اعتباری به عنوان یک سند جهانی در محافظت از انسان در مقابله با شیوع و گسترش بیماری‌ها بخشیده شده است. مقررات فوق برای کمک به جامعه جهانی در مبارزه با شیوع بیماری‌های عفونی تهیه شده است. در واقع مفاد این مقررات در مورد هر بیماری که «صدمه قابل توجهی به انسان وارد می‌کند» یا هر «وضعیت اضطراری بهداشتی عمومی و بین‌المللی» اعمال می‌شود.^۳

1. Right to health.

2. Right to be healthy.

3. See: Fidler, David P., From International Sanitary Conventions to Global Health Security: The New International Health Regulations, 4 CHINESE J. INT'L L. 325, 361, 2005.

هدف از وضع این مجموعه مقررات، پیشگیری، محافظت، کنترل و پاسخگویی بهداشت عمومی به انتشار بین‌المللی بیماری‌ها، به نحوی است که متناسب و محدود به موارد مخاطره‌برانگیز در بهداشت عمومی باشد و از تداخل بی‌مورد در سفر یا تجارت بین‌المللی پرهیز شود. بدیهی است، دشواری رسالتی که بر عهده این مقررات گذاشته شده است، بی‌تردید، بدون توجه به لزوم اعمال حداقلی مداخله در امور داخلی دولت‌ها بی‌نتیجه می‌ماند. از این روی، در چارچوب ماده ۳ مقررات، اجرای کلیه مقررات در پرتو احترام کامل و توأمان به کرامت ذاتی، حقوق بشر و آزادی‌های اساسی انسان از یک سو و محافظت از سلامت و بهداشت عمومی از سوی دیگر و اقتدار نسبت به دولت‌ها در اعمال تعهدات سازمانی است.

بر اساس ماده ۱۲ مقررات، مدیرکل سازمان جهانی بهداشت این قدرت را دارد وضعیتی را که به فوریت بهداشت عمومی را به مخاطره می‌اندازد، به عنوان یک «دغدغه بین‌المللی» اعلام کند. البته این امر تنها موکول به دریافت نظر کمیته وضعیت اضطراری^۱ (زین پس کمیته) است که در ماده ۴۸ این مقررات تأسیس شده است.^۲ بر اساس ماده ۱ مقررات، «...هر رویداد غیرمعمول بهداشتی که از رهگذر شیوع جهانی یک بیماری به مخاطره‌ای علیه سلامت عمومی سایر کشورها بینجامد، و بالقوه مستلزم واکنش مبتنی بر همکاری دولت‌ها باشد، وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی^۳ تلقی می‌شود».

در هر صورت، تعیین اینکه یک وضعیت به درجه‌ای برسد که اضطراری تلقی شود یا نه، بر اساس یافته‌های مبتنی بر میزان شیوع بیماری امکان‌پذیر است و این امر خود، تابعی از این است که تا چه میزان بتوان به اطلاعات صحیح و موثق در زمینه شیوع بیماری دست یافت. از آنجاکه این اطلاعات از طریق دولت‌ها و به عبارتی مراجع ذی‌صلاح ملی، تهیه می‌شود و در اختیار سازمان قرار می‌گیرد، مسئله صحت و دقت در اطلاعات، در تعیین هر وضعیت، مسئله‌ای سرنوشت‌ساز است. بر اساس ماده ۷ مقررات، دولت‌ها ملزم‌اند کلیه اطلاعات مرتبط با سلامت

1. The Emergency Committee.

۲. بر اساس این مقرر، مدیر کل سازمان، در سه مورد از کمیته می‌خواهد تا اعلام نظر نمایند: ۱. اینکه واقعه مورد نظر، یک وضعیت اضطراری بهداشتی بین‌المللی تلقی می‌شود یا نه، ۲. اینکه آیا یک وضعیت اضطراری خاتمه یافته تلقی می‌شود یا نه، ۳. پیشنهاد صدور، اصلاح تمدید یا ارائه توصیه‌های موقت در مورد وقایع بین‌المللی.

3. Public Health Emergency of International Concern (PHEIC).

عمومی را در اختیار مرجع ذی‌صلاح بین‌المللی قرار دهند. همچنین بند ۱ ماده ۹ این مقررات مبین آن است که سازمان جهانی بهداشت، در تعیین ماهیت هر وضعیت، گزارش‌هایی را که از سوی مراجعی جز مراجع ذی‌صلاح ملی تهیه می‌شود، نیز مورد توجه قرار می‌دهد. با این حال، بر اساس بند ۱ ماده ۱۰ این مقررات، مرجع تأیید گزارش‌هایی که از سوی سازمان‌های غیردولتی ارسال می‌شود، خود سازمان است. تصمیم‌گیری در مورد انتشار وضعیت دولتی‌هایی که در هر قضیه مایل به همکاری نیستند، نیز بر اساس بند ۴ ماده ۱۰ با خود سازمان است. هر چند سازمان در چنین مواردی نیز همچنان به تشویق کشور ذی‌ربط در پذیرش پیشنهاد همکاری ادامه خواهد داد.^۱

ماده ۶ مقررات سازمان ۲۰۰۵، برای دولت‌ها این تعهد را در نظر می‌گیرد، هر واقعه‌ای را که ممکن است مصداقی از یک وضعیت اضطراری باشد، ظرف ۲۴ ساعت به سازمان اطلاع دهند. گزارش‌های اخیر حاکی از آن است که قریب ۴۴۰ گزارش در مورد چنین وضعیتی از سوی سازمان جهانی بهداشت مورد بررسی قرار گرفته است و بیشترین میزان این آمار نیز به بیماری‌های عفونی اختصاص دارد. از میان این حجم از گزارش‌های واصله، تنها یکی دو مورد برای ارزیابی یک وضعیت اضطراری به کمیته ارسال شده است تا در خصوص آن تصمیم‌گیری شود. بر اساس ماده ۱۵ مقررات، سازمان پس از تعیین یک وضعیت اضطراری، توصیه‌نامه‌هایی صادر می‌کند که عموماً مبتنی بر اتخاذ تدابیری توصیه‌ای در کاهش سفر یا اعمال محدودیت‌های تجاری تا حد امکان است. عدم رعایت تصمیمات سازمان از سوی دولت‌های عضو، توسط سازمان به سایر دولت‌ها گزارش می‌شود. برای مثال، در گزارش سال ۲۰۱۹ مجمع سلامت عمومی، شیوع ابولا در جمهوری دموکراتیک کونگو مورد توجه قرار گرفته است.^۲

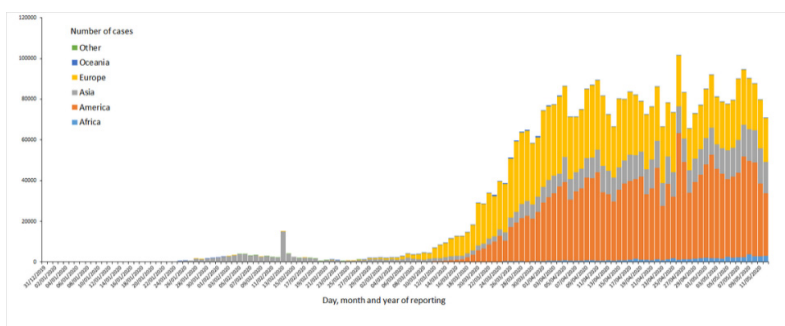
با این حال، عدول از اجرای مقررات ۲۰۰۵ مستلزم ضمانت اجرا نیست و با توجه به ماهیت غیر الزام‌آور توصیه‌نامه‌های صادره، عدم اجرای مفاد مقررات، هیچ‌گونه آثار حقوقی برای دولت‌ها به همراه ندارد؛ هر چند بر اساس ماده ۵۶ مقررات سازوکار حل‌وفصل اختلاف، به سازوکار مفصلی در حل‌وفصل اختلاف و احراز مسئولیت بین‌المللی ناقض تعهد اشاره شده است.^۳

1. Choi, Kathleen J. , *A Journey of a Thousand Leagues: From Quarantine to International Health Regulations and Beyond*, U. Pa. J. In t'l L., Vol. 29:4,2008,p.1016.

2. Villarreal, Pedro, **The 2019-2020 novel coronavirus outbreak and the importance of good faith for international law**, 28/01/ 2020 (2/26/2020).

3. Choi, *op. cit.*, p.1017.

۲. کارآمدی مقررات بهداشتی بین‌المللی در مقابله با شیوع ویروس کرونا

نمودار ۱: وضعیت شیوع کرونا در جهان با توجه به آمار مربوط به هر قاره یا منطقه، این آمار از ژانویه تا ۱۲ می ۲۰۲۰ می‌باشد.

هرچند شیوع کرونا با عاملی که هنوز به‌رغم بسیاری از دانشمندان کاملاً شناخته شده نیست، به وهان چین باز می‌گردد، فراگیری قابل ملاحظه این ویروس و قدرت مخرب آن، سازمان جهانی بهداشت را به واکنش در مقابل این بیماری واداشت.^۱ متعاقب گزارش‌های رسیده به این سازمان، کمیته در روزهای ۲۲ و ۲۳ ژانویه ۲۰۲۰ برای نخستین بار تشکیل جلسه داد و به بررسی وضعیت کرونا در مقر سازمان در ژنو پرداخت. هرچند در این جلسه، این وضعیت به عنوان یک دغدغه جهانی و وضعیت اضطراری اعلام نشد، کمیته از دولت چین درخواست کرد تا اطلاعات بیشتری را در اختیار این کمیته قرار دهد و اعلام کرد، تنها در صورتی قادر به اتخاذ تصمیم مقتضی در زمینه انتشار جهانی ویروس کروناست که اطلاعات علمی مبسوطی در اختیار کمیته قرار گیرد.^۲ به‌هرحال، باید توجه داشت که کمیته در اتخاذ تصمیمات خود به گزارش‌های واصله از سوی سایر کشورها نیز اهمیت می‌دهد و به عبارت دیگر، در اصل، بدون مشارکت و همکاری سایر دولت‌ها، اتخاذ تصمیم، ممکن نیست. با این حال، روشن است که یک رسالت مهم بر عهده سازمان نهاده شده است و آن، برقراری توازن میان منافع ملی هر دولت، توجه به حقوق بشر افراد و هم‌زمان منافع عالی جامعه بین‌المللی در معنای موسع آن است.

1. Is the World Ready for the Coronavirus?—Distrust in science and institutions could be a major problem if the outbreak worsens, The New York 2020-01-30 (Last Visited: May 2020).

2. WHO Statement Regarding Cluster of Pneumonia Cases in Wuhan, China, www.who.int. 2020-01-09, (Last Visited: May 2020).

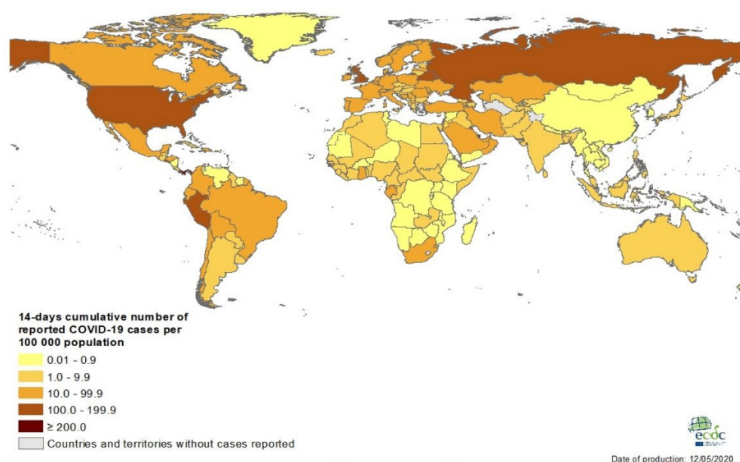
متعاقب شیوع قابل ملاحظه ویروس کرونا در بسیاری دیگر از کشورها علاوه بر کشور مبدأ، نشست دوم کمیته نیز در ۳۰ ژانویه برگزار شد. در این نشست، علاوه بر تأیید اقدامات روشنگرانه و شفاف‌سازی چین در خصوص میزان مبتلایان، از اقدامات این کشور به‌ویژه در زمینه اتخاذ تدابیر بهداشتی تقدیر به عمل آمد.^۱ بالاین‌حال، کمیته بر این تأکید کرد که لازم است تا اتخاذ تدابیری مبتنی بر احراز وضعیت اضطراری و اعلام این وضعیت به عنوان دغدغه‌ای جهانی، در دستور کار سازمان جهانی بهداشت قرار بگیرد. از نظر کمیته، تنها از رهگذر همبستگی و همکاری‌های بین‌المللی می‌توان بر ویروس کرونا فائق آمد.^۲

کمیته علاوه بر توصیه‌هایی به دولت چین، از سایر کشورها نیز می‌خواهد تا به لحاظ حقوقی خود را متعهد بدانند تا گزارش‌های موثق و معتبر خود در خصوص میزان انتشار ویروس کرونا را بر اساس مقررات با سازمان جهانی بهداشت به اشتراک بگذارند و بر اساس ماده ۳ مقررات، رفتاری غیر تبعیض‌آمیز در این زمینه داشته باشند. هرچند برقراری هیچ محدودیتی در سفر و تجارت را بر اساس اطلاعات موجود توصیه نمی‌کند.

به‌هرحال، باید توجه داشت که بر اساس ماده ۴۳ مقررات، اتخاذ هر قسم تصمیم در زمینه اتخاذ تدابیر اضافی از سوی دولت‌ها در زمینه سلامت عمومی، برای کنترل عبور و مرور تنها در قلمرو مرزهای ملی امکان‌پذیر است. بر این اساس، دولت‌های عضوی که در حال اقدام بر اساس تدابیر اتخاذ شده مبتنی بر ترافیک بین‌المللی هستند و از ورود و خروج مسافران بین‌المللی، چمدان‌ها، ملزومات سفر و کالاهای مسافران به‌گونه‌ای ممانعت به عمل می‌آورند که بیش از ۲۴ ساعت به درازا می‌کشد، موظف‌اند تا دلایل توجیهی خود را که مرتبط با سلامت عمومی است، ظرف ۴۸ ساعت از اتخاذ آن تدابیر به سازمان ارسال کنند و این دلایل علمی و مستندات توجیهی و تدابیر اتخاذ شده، در اختیار دولت‌های عضو قرار می‌گیرد.

1. Hui DS, Azhar E, Madani TA, Ntoumi F, Kock R, Dar O, et al. "The continuing 2019-nCoV epidemic threat of novel coronaviruses to global health—The latest 2019 novel coronavirus outbreak in Wuhan, China", *International Journal of Infectious Diseases*. 91: 264–66, February 2020.

2. [https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)\(02/25/2010\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)(02/25/2010)) (Last Visited: May 2020).

نمودار ۲: وضعیت شیوع بیماری کرونا در بیش از ۱۸۱ کشور تا ۱۲ می ۲۰۲۰ میلادی.

از صدور اولین گزارش سازمان جهانی بهداشت در زمینه ویروس کرونا در ۲۱ ژانویه ۲۰۲۰ که مبین شیوع این ویروس تنها در چهار کشور جهان بود،^۱ تا صدور ۱۱۳ امین گزارش^۲ که مبین نمونه‌هایی از ویروس در بیش از ۱۸۱ کشور جهان است، همواره جدی‌ترین دغدغه، به اشتراک‌گذاری اطلاعات و همکاری مبتنی بر حسن نیت از سوی دولت‌های عضو سازمان بوده است.^۳ رویه بین‌المللی تا حدودی مؤید عدم تمایل دولت‌ها به این موضوع است که در معنای واقعی شفافیت داشته باشند. پس از ارائه گزارش دولت چین در زمینه شیوع سارس در این کشور در خلال سال‌های ۲۰۰۲ تا ۲۰۰۳، این موضوع به دغدغه جدی‌تری برای سازمان جهانی بهداشت تبدیل شده است.^۴ در چنین وضعیتی از دلایل بالقوه برای عدم مشارکت دولت‌ها در ارائه آمار دقیق و موثق، می‌توان به محاسبات پیش‌دستانه کشورها اشاره کرد. نباید به‌سادگی از این مسئله گذشت که اعلام یک وضعیت، به عنوان وضعیت اضطراری به دلیل شیوع بیماری،

1. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4 (Last Visited: May 2020).

2. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200512-covid-19-sitrep-113.pdf?sfvrsn=feac3b6d_2 (Last Visited: May 2020).

3. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200225-sitrep-36-covid-19.pdf?sfvrsn=2791b4e0_2 (Last Visited: May 2020).

4. See Blum, John D., *Law as Development: Reshaping the Global Legal Structures of Public Health*, 12 MICH. ST. J. INT'L L. 207, 210, 2004.

ممکن است به اتخاذ تدابیری جدی از سوی سایر دولت‌ها بینجامد. وضع تدابیری برای اعمال محدودیت یا ممنوعیت در سفر، قرنطینه مسافران یا محدودیت‌های تجاری، بخشی از این تدابیر جدی است. از سوی دیگر، سازمان بدون اطلاعات دقیق و موثق نیز قادر به اتخاذ تصمیم نخواهد بود. ابزارهای حقوقی موجود و ظرفیت نهادینه سازمان، مبتنی بر اطلاعات و آمار است که عموماً از طریق دولت‌ها در اختیار سازمان قرار می‌گیرد و لذا، عدم مشارکت گسترده دولت‌های عضو در ارسال اطلاعات موثق و عدم شفافیت، باعث می‌شود تا عملاً سیستم کارایی خود را از دست بدهد و عقیم بماند. در چنین مواردی، هرچند اهمیت هنجارسازی، زمینه وضع آن را فراهم کرده، فقدان ساختار متناسب، ضعف ضمانت اجرا و عدم شفافیت دولت‌ها در انتشار واقعیت، مانع از این می‌شود که هنجارهای موجود، در عمل، به اجرا درآمده، کارآمد شوند. البته در سیستمی که اعتبار خود را مدیون اراده و رضایت دولت‌ها به اجرای تعهدات بین‌المللی است، عدم همکاری در اجرای تعهدات، بخشی از واقعیت غیرقابل انکار است.

نمی‌توان از این واقعیت به‌سادگی گذشت که امروزه وپروس کرونا به یک وحشت فراگیر در جامعه بدل شده است. شرکت اپل و استارباکس، کلیه شعب خود را در چین تعطیل کرده و سونی و آمازون از کلیه نمایشگاه‌های بین‌المللی، مثل کنگره جهانی موبایل در بارسلونا خارج شده‌اند.^۱ منصرف از تبعات اقتصادی این موضوع در سطح جهانی و آثار آن به‌ویژه برای اقتصاد چین، هنوز پرسش اساسی اینجاست که آیا دولت‌ها بر اساس مقررات بهداشتی بین‌المللی موظف به اعمال محدودیت تردد و تجارت به‌ویژه با خاستگاه کرونا و کشورهایی که بیشترین میزان شیوع از آن گزارش شده است، می‌باشند یا خیر؟

پاسخ به این مسئله چندان ساده نیست. حقوق بشر به منظومه‌ای درهم‌تنیده شبیه است که تنها در پرتو تفسیر متکامل و به‌هم‌پیوسته مقررات آن می‌توان به اعمال و اجرای واقعی‌اش دل بست. از یک‌سو، حق آزادی تردد و جابجایی در اسناد حقوق بشری به‌ویژه در میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی (ماده ۱۲) به رسمیت شناخته شده است و از سوی دیگر، کنترل این آزادی با اعمال محدودیت از سوی دولت، به‌ویژه در جایی که با نظم عمومی، سلامت و بهداشت همگانی

1. <https://fortune.com/2020/02/12/coronavirus-travel-work-trip-do-i-have-to-go/> (Last Visited: May 2020).

پیوند می‌خورد،^۱ به شرط تبعیض‌آمیز نبودن، موقتی بودن و عدم نقض فاحش حقوق بشر با اطلاع عمومی از سوی دولت، قابل تعلیق است. از یک منظر، حق بر سالم بودن مردمی مورد بحث است که درگیر بیماری شده‌اند و همچون مردم ووهان چین در انزوا و قرنطینه به سر می‌برند و از منظری دیگر، حقوق جامعه بین‌المللی مورد توجه است که ممکن است متأثر از عدم اعمال محدودیت در ورود و خروج بیماران، سلامت خویش را از دست دهند. تعارض و تراحم میان این حق‌ها به چه نحو در گستره نظام بین‌المللی حقوق بشر قابل جمع است؟

پاسخ به این پرسش در وهله نخست به لزوم تفسیر هماهنگ میان حق‌های بشری برمی‌گردد؛ چراکه همگی خاستگاهی مشترک با عنوان کرامت ذاتی انسان دارند و لاجرم از یک خانواده محسوب می‌شوند. با این حال، در وضعیت‌هایی که تفسیر هماهنگی مقدور نباشد، علاوه بر امکان اعمال محدودیت‌های متعارف^۲ از سوی دولت در اعمال حق‌های ناهمگون بشری، محدودیت‌های فوق‌العاده‌ای^۳ که از سوی دولت در اعمال این حق‌ها از جمله حق بر عبور و مرور آزادانه، وضع می‌شود، با استناد به بند ۳ ماده ۱۹ میثاق بین‌المللی حقوق مدنی سیاسی مستلزم در نظر گرفتن دو شرط اساسی است: نخست احترام به حقوق و حیثیت افراد و دوم ملاحظه حفظ امنیت ملی یا سلامت و اخلاق عمومی.^۴ لذا، هرچند این بند خود تاب تفسیری موسع دارد و ممکن است دولت‌ها از آن در راستای پیشبرد منافع دیگری بهره‌برداری کنند، در هر روی، دولت در شرایطی که احراز کند سلامت و بهداشت عمومی جامعه در مخاطره است، می‌تواند با رعایت مفاد میثاق، محدودیت‌هایی در تردد آزادانه افراد به قلمرو سرزمینی‌اش یا در آن وضع کند تا از هرگونه تهدید آتی در امان باشند.

هم‌زمان، نباید از پیوند موضوع سلامت و بهداشت عمومی با تجارت بین‌المللی و آثار و تبعات اعمال تدابیر محدودکننده بر اقتصاد جهانی و اقتصاد دولت‌های درگیر نیز غافل شد. بر اساس مقررات سازمان جهانی تجارت، دولت‌ها در تعقیب سلامت ملی یا دیگر ملاحظات سیاستی خود می‌توانند تدابیری را در راستای اعمال محدودیت تجارت، در حوزه کالا و خدمات به منظور

۱. شهبازی، آرامش، لزوم رعایت حریم خصوصی درمانی قربانیان کاربرد سلاح‌های شیمیایی جنگ عراق علیه ایران، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۶، تابستان ۱۳۹۵، شماره ۲، ص ۴۳۰.

2. Ordinary Limitations.

3. Extraordinary limitations.

۴. شهبازی، آرامش، هتک حرمت ساحت مقدس قرآن کریم در ترازوی حقوق بین‌الملل، مجله حقوقی بین‌المللی، ۱۳۸۹، شماره ۲۷، صص ۴۴-۴۵.

حمایت از حیات یا سلامتی انسان‌ها، حیوانات یا گیاهان به عمل آورند؛ البته تا جایی که این اقدامات به نحوی خودسرانه یا تبعیض‌آمیز در میان کشورها به مرحله اجرا در نیاید.^۱

۳. جایگاه اصل حسن نیت و همکاری در تحقق اهداف مقررات بهداشتی بین‌المللی
حقوق بین‌الملل مدرن از یک سو مرکب از قواعد و نهادهاست و از سوی دیگر رویه و پروژه‌های سیاسی است. دگردیسی حقوق بین‌الملل از دهه ۱۹۵۰ میلادی تاکنون به شکل پیش‌روی از حقوقی صرفاً مبتنی بر هماهنگی به حقوقی مبتنی بر همکاری گسترده جهانی به سوی اهداف مشترک بوده است.^۲ پطروس غالی، دبیرکل فقید سازمان ملل متحد، معتقد بود: «حقوق بین‌الملل در آغاز هزاره سوم هم باید چالش‌های جهانی شدن، هم مخصصات ناشی از گسیختگی جامعه بین‌المللی را که در قالب ناسیونالیسم خرد و بنیادگرایی و سرانجام تروریسم تجلی می‌یابد مدیریت کند. برای اینکه این مدیریت به نحو احسن انجام شود، باید حقوق بین‌الملل مشروعیت داشته باشد؛ یعنی حاوی ارزش‌هایی باشد که به قواعد این حقوق قدرت می‌بخشد. مهم‌ترین این ارزش‌ها صلح، توسعه و دموکراسی هستند. حقوق بین‌الملل با اتکای بر این ارزش‌هاست که می‌تواند در هزاره سوم بار دیگر ملل متحد را بازسازی کند و جهان را از خطرات، ترس‌ها و فجایع نجات دهد».^۳

۱. دولت جمهوری اسلامی ایران تاکنون به عضویت سازمان جهانی تجارت درنیامده است، هرچند در حال طی مراحل الحاق است.

See: Choi, Kathleen J., A Journey of a Thousand Leagues: From Quarantine to International Health Regulations and Beyond, U. Pa. J. In t'l L., Vol. 29:4,2008, p.1019. and Shara L. Aranoff, Regional Trade Organizations: Strengthening or Weakening Global Trade?, 88 AM. Soc'Y INT'L L. P.roc. 309, 310,1994.

۲. کاسکنیمی، مارتی، فرجام حقوق بین‌الملل، قابل دسترس در کتاب *فرجام حقوق بین‌الملل: نوسان میان تکنیک و تدبیر*، ترجمه سید قاسم زمانی و آرامش شهبازی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی (شهردانش)، ۱۳۸۹، ص ۱۷۰.

۳. امینی، واحد، حقوق بین‌الملل و صلح بین‌الملل: چهارچوبی تحلیلی برای تئوریزه نمودن تروریسم جهانی، حقوق بین‌الملل جهانی و صلح و امنیت جهانی، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۳۹۳، شماره ۱۳، ص ۵؛ پطروس غالی، *حقوق بین‌الملل در تکاپوی ارزش‌های خود: صلح، توسعه، دموکراسی*، ترجمه ابراهیم بیگ زاده، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۳۸۱، شماره ۳۵ و ۳۶، ص ۲۳.

See: Anderson, C., S.Nicklas, and A. Crawford, *Global understandings: A framework for teaching and learning*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, 1994.

اگرچه بر مبنای اصل آزادی اراده، رفتار هردولتی در روابط خارجی طبق منافع آن دولت تنظیم می‌شود، اما حقوق بین‌الملل الزام به همکاری با دیگر دولت‌ها را به منظور برطرف کردن مشکلات جامعه بین‌المللی، توسعه داده است. منشور ملل متحد به تفصیل به اصل همکاری بین‌المللی به عنوان یکی از مبانی مهم و اساسی حقوق بین‌الملل معاصر پرداخته است. بند ۳ ماده ۱ منشور ملل متحد، از جمله مقاصد و اهداف سازمان ملل متحد را چنین مقرر داشته است: «حصول همکاری بین‌المللی در حل مسائل بین‌المللی که دارای جنبه‌های اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی یا بشردوستانه است و در پیشبرد و تشویق احترام به حقوق بشر و آزادی‌های اساسی برای همگان بدون تمایز از حیث نژاد، جنس، زبان و یا مذهب».

اصل همکاری بین‌المللی به عنوان اصلی الزام‌آور از اصول لاینفک منشور ملل متحد محسوب می‌شود. دولت‌ها بر این اساس ملزم به همکاری با یکدیگر هستند. همچنین تشویق و ترغیب دولت‌ها به همکاری بین‌المللی در قطعنامه متعدد مجمع عمومی ملل متحد، از اهمیت اصل مذکور در جامعه بین‌المللی حکایت دارد. کشورها باید با حسن نیت به تعهداتی که طبق منشور ملل متحد پذیرفته‌اند، گردن نهند. رعایت تعهدات از سوی هر دولتی به طور مسلم به اصل حسن نیت وابسته است. امروزه اصل حسن نیت به میزانی برخوردار از جایگاهی رفیع و تعیین‌کننده است که بر مجموع روابط بین‌المللی حاکم گردیده و اعتبار و برجستگی ویژه‌ای در تمامی تعاملات بین‌المللی داشته باشد. این مهم در بند ۲ ماده ۲ منشور ملل متحد مورد تأکید قرار گرفته است: «کلیه اعضا به منظور تضمین حقوق و مزایای ناشی از عضویت تعهداتی را که به موجب این منشور بر عهده گرفته‌اند با حسن نیت انجام خواهند داد». اصل حسن نیت همچنین در اسناد بین‌المللی، از جمله اعلامیه مربوط به حقوق بین‌الملل دربارهٔ مناسبات دوستانه و همکاری بین کشورها بر اساس منشور ملل متحد (۱۹۷۰) و عهدنامه‌های مربوط به حقوق معاهدات بین‌المللی مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.^۱

در ماده ۲ اساسنامه سازمان جهانی بهداشت و در شمار اهداف آن نیز، به لزوم همکاری و مساعدت بین‌المللی و نقش سازمان در این راستا اشاره شده است. مواردی مانند: «برقراری و حفظ همکاری عملی با ملل متحد و مؤسسات وابسته و ادارات دولتی بهداشتی و گروه‌های فنی و

1. Noslacan, Mircea, *The Good-Faith in the Public International Law and the Community Law*, Union of Scientists- Stara Zagora. International Scientific Conference, 5-6 June 2008, pp. 1-3.

سایر سازمان‌های ذی‌ربط، کمک به دولت‌هایی که برای تقویت تجهیزات بهداشتی خود استعانت بطلبند، تهیه معاونت‌های فنی مخصوص و در موارد فوری مساعدت‌های لازم به دولت‌هایی که درخواست این معاونت‌ها و مساعدت‌ها را بنمایند، اعزام متخصص یا مشاور به کشورها و کمک به تبادل اطلاعات در زمینه مسائل پزشکی و بهداشتی^۱ از موضوعات مهمی است که مگر در قالب مشارکت و هماوایی در چارچوب نظام بین‌المللی محقق نخواهند بود.

در شرایط کنونی ویروس کرونا تقریباً در تمامی جهان منتشر شده است و باعث ایجاد اختلال بی‌سابقه‌ای در زندگی اقتصادی، سیاسی و اجتماعی حداقل میلیون‌ها نفر شده است. این اختلال به‌گونه‌ای است که بر شکل تعامل دولت‌ها با یکدیگر و به تبع آن بر صلح و امنیت بین‌المللی نیز تأثیرگذار خواهد بود. در چنین شرایطی لزوم شکل‌گیری همکاری بین‌المللی تابعان جامعه بین‌المللی از اهمیتی خاص برخوردار است؛ به‌ویژه مسئله کمک و مساعدت دولت‌های توسعه‌یافته و سازمان‌ها و مؤسسات مالی و اقتصادی بین‌المللی به کشورهایی که از زیرساخت‌های اقتصادی و استانداردهای بهداشتی در موقعیت نگران‌کننده‌ای قرار دارند.^۲ چه اینکه در غیر این صورت، با توجه به انتشار فراگیر ویروس کرونا در جهان، شهروندان چنین کشورهایی آسیب‌پذیرتر بوده، در صورت عدم کنترل مسافرت افراد و تجارت بین‌المللی کالا و خدمات، ابعاد احتمالی استمرار روند انتقال این بیماری نگران‌کننده خواهد بود.

در این میان، انتشار به موقع و دقیق اطلاعات در مورد شیوع کرونا در هر کشور از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. به باور و ادعای برخی، در ژانویه ۲۰۲۰، اگر اطلاعات مربوط به کرونا به عنوان یک بیماری تهاجمی بسیار خطرناک و کشنده و به سرعت ناقل توسط انسان‌ها، تا قبل از ۲۱ ژانویه، هنگامی که سرانجام به سازمان جهانی بهداشت اطلاع داده شد، تحت پوشش رسانه‌ای مناسب قرار می‌گرفت، سبب می‌شد که بسیاری از کشورها در زمان مورد نیاز و کافی، تمهیدات لازم را فراهم آورند تا از سرایت فراگیر آلودگی این بیماری به سرزمین خود جلوگیری کنند.^۳

1. Fidler, *op. cit.*, pp.4-6.

2. See: Lawrence, Gostin, Why Rich Countries Should Care About the World's Least Healthy People, 298 J. AM. MED. ASS'N 89, 2007.

۳. گفتنی است که در هر حال، در این خصوص رویکردهای متفاوتی مورد توجه است و به باور برخی، از جمله دبیر کل سازمان جهانی بهداشت، تمهیدات لازم «به هنگام» از سوی این سازمان به جامعه بین‌المللی اعلام گردیده است.

نتیجه‌گیری

ویروس کرونا همچنان قربانی می‌گیرد و لزوم اتحاد در مقابله با شیوع آن معضل پیچیده جهان نامتحد^۱ امروز است؛ جهانی که با تکیه بر بند ۷ ماده ۲ منشور ملل متحد، همچنان به دولت‌ها مجوز آن را می‌دهد تا در اموری که ذاتاً در صلاحیت ملی‌شان است، به اعمال اقتدارات حاکمیتی خویش بپردازند. آیا حقوق بین‌الملل حاکم بر این جهان نامتحد، قادر است دولت‌ها را به رعایت مقررات بهداشتی بین‌المللی ملزم کند؟ آیا حقوق بین‌الملل از اقتداری برخوردار است تا دولت‌ها را موظف به اعمال محدودیت یا ممنوعیت در ورود و خروج افراد به قلمرو مرزهای ملی‌شان کند یا حتی تکلیفی در اعمال تدابیر تحدیدکننده تجارت سازد؟ مسئله قدری پیچیده است. تعهدات الزام‌آور دولت‌ها در اسناد حقوق بشری، خوانشی موسع از حق بر سالم بودن انسان است که مستلزم به کارگیری کلیه اختیارات و توانایی‌های دولت در فراهم آوردن سلامت روحی و جسمی وی می‌باشد و ارتباط وثیقی با حق حیات نیز دارد؛ این متضمن توجه به هر رخدادی است که سلامت و بهداشت عمومی را به مخاطره می‌اندازد. از این رهگذر بی‌تردید، سفر و تجارت با دولت‌هایی که بیم آن می‌رود تا سلامت و بهداشت عمومی یک کشور را خدشه‌دار کنند، به صورتی موقتی و غیرتبعیض آمیز قابل تعلیق است؛ هرچند این امر با توجه به تصویب مفاد میثاق بین‌المللی مدنی سیاسی، مشروط به رعایت قیود مندرج در ماده ۴ می‌باشد. از سوی دیگر، مقررات بهداشتی بین‌المللی که انتظار می‌رود به نحو مبسوطی دولت‌ها را ملزم به رعایت حق بر سالم بودن شهروندان نماید، با توجه به اینکه الزام‌آور نمی‌باشند، تنها از منظر حقوق نرم قابل تحلیل و توجه است. این مقررات تاکنون نه متضمن الزامی برای دولت‌ها در ایجاد محدودیت سفر و تجارت از بیم شیوع فراگیر کرونا بوده است و نه با ضمانت اجرای قابل ملاحظه‌ای قادر است دولت‌ها را به این امر ملزم کند.

با این اوصاف، حقوق بین‌الملل چه راهکارهایی در مقابله با رخدادهایی همچون کرونا که سلامت عمومی را به مخاطره می‌افکند، فراروی دولت‌ها قرار می‌دهد؟ بی‌تردید، آنجا که زیست جمعی جامعه بین‌المللی به یکدیگر گره می‌خورد، تفاوتی میان دولت‌های شمال و جنوب متصور نیست. کرونا به همان میزان که می‌تواند تهدیدی برای شهروندان کشورهای درحال توسعه باشد،

۱. مأخوذ از نام کتاب انتونیو کاسسه با عنوان *حقوق بین‌الملل در جهان نامتحد*، ترجمه مرتضی کلانتریان، دفتر خدمات حقوقی بین‌المللی، ۱۳۷۰.

ممکن است سلامت و حق حیات مردم کشورهای توسعه‌یافته را نیز به نحو جدی به مخاطره افکند. در چنین اوضاعی، پایبندی به تعهدات اخلاقی دولت‌ها در جامعه بین‌المللی بیش از تعهدات حقوقی‌شان خودنمایی می‌کند. شفافیت در ارائه آمارهای علمی و مستند از وضعیت شیوع بیماری، نه تنها زمینه‌ای را برای اعتماد شهروندان به حکومت فراهم می‌کند، به احترام جامعه بین‌المللی و رعایت سلامت عمومی در سطح جهانی می‌انجامد.

نباید از یاد برد که شیوع بیماری، به‌ویژه بیماری‌های عفونی، می‌تواند به تبعات نامطلوب اجتماعی و آثار ناگوار ناشی از بیم و یأس عمومی در جامعه بینجامد و حتی فرصت‌هایی را برای سودجویان در ایجاد فضای رعب و وحشت و شایعه‌پراکنی در جامعه فراهم کند که این خود، از شیوع گسترده بیماری، به مراتب مخرب‌تر است. دولت می‌تواند با فرهنگ‌سازی و آموزش صحیح، پیوسته و مستمر، به‌ویژه آگاهی‌رسانی به موقع به شهروندان، آموزش کودکان، سالخوردگان و اقشار مختلف جامعه از حقوق و تکالیفشان در صورت بروز چنین رویدادهای ناگواری تبعات اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی آن را به حداقل ممکن تقلیل دهد.

و در نهایت چنین به نظر می‌رسد که تنها از رهگذر توجه دولت‌ها به منافع عالی جامعه بین‌المللی، احترام به حق حیات مندرج در اعلامیه جهانی حقوق بشر، تکریم اصل حسن نیت و همکاری در روابط بین‌المللی به عنوان اصلی سازنده و مقوم بسیاری از تعهدات قراردادی و غیرقراردادی، تفسیر جامع و متکامل حق‌های بشری در منظومه نظام بین‌المللی حقوق بشر، افزایش همکاری‌های بین‌المللی، احترام به اصل اطلاع‌رسانی در مواقع ضروری، اعمال اصل احتیاط و مراقبت مقتضی در کلیه مسائل زیستی، می‌توان گوهر سلامت، این ودیعه بی‌بدیل الهی را برای انسان‌ها پاس داشت.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

کتاب

۱. کاسکنیمی، مارتی، فرجام حقوق بین‌الملل، قابل دسترس در کتاب فرجام حقوق بین‌الملل: نوسان میان تکنیک و تدبیر، ترجمه سید قاسم زمانی و آرامش شهبازی، موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی (شهردانش)، ۱۳۸۹.

مقاله

۲. امینی، واحد، حقوق بین‌الملل و صلح بین‌الملل: چهارچوبی تحلیلی برای تئوریزه نمودن تروریسم جهانی، حقوق بین‌الملل جهانی و صلح و امنیت جهانی، فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، ۱۳۹۳، شماره ۳.
۳. پطروس غالی، حقوق بین‌الملل در تکاپوی ارزش‌های خود: صلح، توسعه، دموکراسی، ترجمه ابراهیم بیگ زاده، مجله تحقیقات حقوقی، ۱۳۸۱، شماره ۳۵ و ۳۶.
۴. شهبازی، آرامش، لزوم رعایت حریم خصوصی درمانی قربانیان کاربرد سلاحهای شیمیایی جنگ عراق علیه ایران، فصلنامه مطالعات حقوق عمومی، دوره ۴۶، تابستان ۱۳۹۵، شماره ۲.
۵. شهبازی، آرامش، هتک حرمت ساحت مقدس قرآن کریم در ترازوی حقوق بین‌الملل، مجله حقوقی بین‌المللی، ۱۳۸۹، شماره ۲۷.

ب) منابع انگلیسی

Books

6. Blum, John D., *Law as Development: Reshaping the Global Legal Structures of Public Health*, 12 MICH. ST. J. INT'L L. 207, 210, 2004.
7. See: Anderson, C., S.Nicklas, and A. Crawford, *Global understandings: A framework for teaching and learning*, Association for Supervision and Curriculum Development, Alexandria, 1994.

Articles

8. Choi, Kathleen J., "A Journey of a Thousand Leagues: From Quarantine to International Health Regulations and Beyond", U. Pa. J. In t'l L., Vol. 29:4,2008.
9. Shara L. Aranoff, "Regional Trade Organizations: Strengthening or Weakening Global Trade?", 88 AM. Soc'Y INT'L L. PRoc. 309, 310,1994.
10. Fiddler, David P., "From International Sanitary Conventions to Global Health Security: The New International Health Regulations", 4 CHINESE J. INT'L L. 325, 361, 2005.
11. Hui DS, Azhar E, Madani TA, Ntoumi F, Kock R, Dar O, et al. "The continuing 2019-nCoV epidemic threat of novel coronaviruses to global health—The latest 2019 novel coronavirus outbreak in Wuhan, China, *International Journal of Infectious Diseases*. 91: 264–66, February 2020.
12. Lawrence, Gostin, "Why Rich Countries Should Care About the World's Least Healthy People", 298 J. AM. MED. ASS'N 89, 2007.

Internet Sources

13. **Is the World Ready for the Coronavirus?—Distrust in science and institutions could be a major problem if the outbreak worsens**, The New York 2020-01-30(Last Visited: May 2020).
14. Noslacan, Mircea, **The Good-Faith in the Public International Law and the Community Law**, Union of Scientists- Stara Zagora. International Scientific Conference, 5-6 June 2008, pp. 1-3.
15. Villarreal, Pedro, **The 2019-2020 novel coronavirus outbreak and the importance of good faith for international law**, 28/01/ 2020 (2/26/2020)
16. **WHO Statement Regarding Cluster of Pneumonia Cases in Wuhan, China**, www.who.int. 2020-01-09, (Last Visited: May 2020).
<https://fortune.com/2020/02/12/coronavirus-travel-work-trip-do-i-have-to-go/>(Last Visited: May 2020).
17. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200121-sitrep-1-2019-ncov.pdf?sfvrsn=20a99c10_4(Last Visited: May 2020).
18. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200512-covid-19-sitrep-113.pdf?sfvrsn=feac3b6d_2(Last Visited: May 2020).

19. https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200225-sitrep-36-covid-19.pdf?sfvrsn=2791b4e0_2 (Last Visited: May 2020).
20. [https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-\(2005\)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-\(2019-ncov\)\(02/25/2010\)](https://www.who.int/news-room/detail/30-01-2020-statement-on-the-second-meeting-of-the-international-health-regulations-(2005)-emergency-committee-regarding-the-outbreak-of-novel-coronavirus-(2019-ncov)(02/25/2010)) (Last Visited: May 2020).